

Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oslo og Akershus

NOF OA
Postboks 1041 Sentrum
0104 OSLO
Org.nr. 975 615 308

Fylkesmannen i Oslo og Akershus
Miljøvernavdelingen

leder@nofoa.no
Medlemsrelatert: medlem@nofoa.no
Økonomisk: kasserer@nofoa.no
Vernesaker: naturvernkontakt@nofoa.no
www.nofoa.no

Vår ref.: sak/277

Deres ref.:

Dato: Oslo, 31. mars 2014

KLAGE PÅ KONSESJON TIL TORVUTTAK PÅ FLAKSTADMÅSAN (NES OG ULLENSAKER KOMMUNER)

På bakgrunn av flere viktige momenter som i saksbehandlingen ikke har blitt vurdert tidligere, eller ikke blitt tilstrekkelig vektlagt, samt ny informasjon, vil NOF OA (Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oslo og Akershus) med dette klage på konsesjon til torvuttak på Flakstadmåsan (Nes og Ullensaker kommuner).

Nedenstående punkter viser til at planlagt drift av torvuttak på Flakstadmåsan ikke er forenlig med konsesjonens betingelser for videre drift, og at konsesjonen derfor må trekkes tilbake.

1. **Endring i drift** bryter mot konsesjonen side 2
  2. Kravet om **ivaretagelse av hortulan** er ikke tilfredsstillt side 2
  3. Nødvendig hensyn til ny informasjon om **rastende sædgjess** må vektlegges side 4
  4. **Tilgrensende naturreservat** trues side 5
  5. **Biologisk mangfold** og naturtype trues side 5
  6. Virkningen av **karbonutslipp** er ikke blitt vurdert side 7
- Konklusjon side 8

1. Endring i drift bryter mot konsesjonen

På den nordlige delen av Flakstadmåsan har det i lengre tid foregått torvuttak, men i svært beskjedent omfang og på en måte (torvstikking) som har vært gunstig for enkelte arter, inkludert hortulan. Imidlertid vil torvdriften som planlegges av Degernes Torvstrøfabrikk ha en helt annen skala enn nåværende beskjedne uttak. Dette skulle tilsi at konsesjonssøknaden ble behandlet som om det dreide seg om helt ny virksomhet. Nes kommune har derimot sett dette som forlengelse av nåværende aktivitet når de skriver at: *Konsesjonssøker har ikke andre planer for drift enn videreføring av torvuttak slik det er drevet i mange tiår* og både Nes og Ullensaker kommuner fremstiller det som om det dreier seg om å *drive videre den lovlige etablerte virksomheten*.

Dette er i høyeste grad villedende og direkte feilaktig. Planlagt drift er ikke en videreføring av tidligere uttak, men en industriell drift som vil føre til en dramatisk økning i det årlige uttaksvolumet. En stor del [hvor stor?] av myra er foreløpig tilnærmet urørt, men det er nå grøftet inn mot den delen myra. Ifølge grunneiere er denne grøfta mer enn tre ganger så dyp som tillatt (mer enn tre meter mot én), ref. saksdokumenter av 23.05.2013 fra Nes kommune vedrørende klage fra Naturvernforbundet.

Under møte med Felleskjøpet på Gardermoen 04.03.2014, med blant annet Naturvernforbundet i Nannestad/Gjerdrum, NOF OA og grunneiere, gikk det klart frem at det satses på industriell drift, for å møte konkurransen mot import av torv.

Konklusjon: Konsesjonen for torvuttak på Flakstadmåsan må trekkes tilbake, idet den nye driften for torvuttak ikke er en videreføring av tidligere torvdrift slik konsesjonen krever, men en planlagt industriell drift med sikte på å ta ut torv i stor skala i hele området.

2. Kravet om ivaretagelse av hortulan er ikke tilfredsstillt

Flakstadmåsan var i mange år en av de viktigste hekkeplassene i Akershus for den kritisk truede spurvefuglen hortulan (kategori CR i Norsk rødliste for arter 2010), og det hekket opptil 7 par på den delen av myra som har «gammeldags» torvdrift. Hortulanbestanden i Norge er i sterk tilbakegang, og arten hekket siste gang i Akershus i 2004. Miljødirektoratets Handlingsplan for hortulan (DN-rapport 5-2009) tar sikte på å hindre at arten dør ut i Norge og å reetablere en levedyktig bestand.

I den forbindelse er det svært viktig at alle tidligere hekkelokaliteter forvaltes slik at de forblir attraktive for arten. I Akershus har flere av de andre tidligere lokalitetene for hortulan blitt utsatt for intensivert torvdrift slik at de er mindre egnet for hortulan nå (Liermosen i Aurskog-Høland, Herremyra i Nes og Grenimåsan i Nes/Ullensaker hvor hortulan brukte den ikke-vernete delen av myra). Flakstadmåsan er derfor nå det viktigste og nær eneste stedet i Akershus som

tilbyr egnet hekkebiotop for hortulan. Myra bør derfor forvaltes som et ledd i forvaltningen av denne kritisk truede arten. Dersom myra skulle bli dyrket opp eller bli brukt til «moderne» torvdrift vil lokaliteten være uegnet for hortulan, og det vil være lite trolig at arten kan reetableres i Akershus.

I konsesjonen for torvuttak på Flakstadmåsan er det stilt krav til at det skal tas hensyn til hortulan i samråd med relevant fagmyndighet. Det er ikke presisert på hvilken måte dette skal gjøres, og det foreligger ingen konkrete føringer for torvdriften. Ved henvendelse til Degernes Torvstrøfabrikk 04.11.2013 har vi ikke fått svar/klarhet i om de har utarbeidet noen plan for hvordan de skal sikre leveområder for hortulan, til tross for at de allerede har utført betydelige inngrep på myra i løpet av 2013. Vi sendte samme forespørsel til Ullensaker kommuner 17.01.2014, med kopi til Nes kommune og FM OA. Per dags dato har ikke kommunen svart på henvendelsen.

Dette gir grunn til bekymring for om bedriften har noen intensjon om å følge opp konsesjonsvilkårene. Utarbeidelse av en plan for å ta hensyn til hortulan vil være vanskelig for Degernes Torvstrøfabrikk uten å søke bistand fra Norges fremste ekspert på hortulan, professor Svein Dale ved Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås. Dale har ikke mottatt noen henvendelse fra Degernes Torvstrøfabrikk. I brev av 30.04.13 skriver advokat Fredrik Holth på vegne av Degernes Torvstrøfabrikk om hortulanen at *Den virksomhet Degernes Torvstrøfabrikk legger opp til vil innebære at man etter drift på de ulike deler av myra kan tilbakeføre på en måte som i størst mulig grad hensyntar arten. ... Planlagt virksomhet vil være forenlig med ivaretagelse av arten.*

Vi avviser på det sterkeste at dette vil være mulig. Med bakgrunn i vår fagkunnskap og i samarbeid med professor Svein Dale vil ivaretagelse av hortulan kreve at den nordlige delen av Flakstadmåsan bevares slik den fremstår nå (med en viss forsiktig skjøtsel), men er uforenlig med planene for torvuttak slik Degernes Torvstrøfabrikk skisserer.

Vi vil også minne om at omdisponering av en annen hortulanlokalitet øst for Flakstadmåsan, Stormyra i Sør-Odal, skjedde på en tvilsom måte og hvor grunneiers påståtte tiltak for å ta vare på hortulan var totalt verdiløse (Kommunal Rapport 11. og 12.12.2007 og 24.06.2008). Arten er nå borte fra det området også.

Konklusjon: Konsesjonen for torvuttak på Flakstadmåsan må trekkes tilbake, da den planlagte driften ikke er forenlig med konsesjonens krav om ivaretagelse av hortulan.

Foto Odd Rygh

3. Nødvendig hensyn til ny informasjon om rastende sædgjess må vektlegges

Sædgås er oppført som sårbar (VU) på Norsk rødliste for arter 2010. Høsten 2013 ble det oppdaget at Flakstadmåsan benyttes som rasteplass for sædgås. Dette er relativt ny informasjon om sædgåsens trekk og dens valg av rasteplasser under trekket.

Tidligere har det blitt observert sædgjess på diverse jorder rundt Horgen i Nes og i Glomma ved Udnes. Høsten 2013 ble det observert 151 sædgjess på Flakstadmåsan. Signaler fra radio-merkede sædgjess har våren 2014 vist at arten raster på Flakstadmåsan også under vårtrekket.

Disse sædgjessene tilhører en bestand som skotske ornitologer har startet et prosjekt på. Bestanden teller 200–300 individer, og hekker i Dalarna i Sverige (antagelig etterkommere av et svensk reetableringsprosjekt på 1970-80-tallet. Gjessene overvintrer på et begrenset området i Skottland.

Sædgås er en sky art, og har antagelig valgt Flakstadmåsan som rasteplass fordi det er et forholdsvis rolig område – derfor risikerer industriell torvdrift å ødelegge muligheten for Flakstadmåsan som rasteplass for sædgås.

Miljødirektoratet har et overvåkingsprogram for å følge bestandsutvikling og trekkforløp hos sædgås i Norge:

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Miljoovervakning/Naturovervaking/Fjellandskap/Overvaking-av-sadgas/>

Satellittbildene under viser hvordan sædgjessene har benyttet Flakstadmåsan som rasteplass, og Glomma som overnattingslokalitet våren 2014:

Konklusjon: Konesjonen for torvuttak på Flakstadmåsan må trekkes tilbake med hensyn på behovet for å utforme en plan for hvordan rastende sædgjess på Flakstadmåsan under vår- og høsttrekk kan beskyttes mot forstyrrelser.

4. Tilgrensende naturreservat trues

Flakstadmåsan grenser til Grenimåsan naturreservat. Begrunnelsen for opprettelsen av reservatet er: *Formålet med naturreservatet er å bevare en velutviklet konsentrisk høymyr og en tilnærmet urørt og velutviklet rik gransumpskog med dets biologiske mangfold i form av naturtyper, økosystemer, arter og naturlige økologiske prosesser. Området innehar sjeldne utforminger av gransumpskog og meandrerende bekkeløp på siltavsetninger. Området har en særskilt vitenskapelig og pedagogisk betydning som et eksempel på denne type myr med tilhørende rike sumpskoger i lavlandet på Østlandet.*

Høymyrer og sumpskoger er avhengige av spesielle hydrologiske forhold, og endringer i grunnvannsforholdene vil kunne ha avgjørende innvirkning på slike naturtyper gjennom endringer i vanntilslig og grunnvannstand.

I verneforskriften for Grenimåsan naturreservat står det under § 3.3: *Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre naturmiljøet, som f.eks. ... drenering, annen form for tørrlegging ...*

Torvuttak på Flakstadmåsan krever storstilt grøfting, og det har allerede skjedd i løpet av sommeren 2013. Det er god grunn til å tro at torvdriften dermed kan ha innvirkning naturforholdene i naturreservatet gjennom redusert vanntilslig og senket grunnvannstand, og dermed true verneverdiene. I konsesjonsbehandlingen for torvuttak på Flakstadmåsan har det verken blitt vurdert hvilke effekter torvuttaket kan ha på reservatet eller stilt krav til undersøkelser eller tiltak. Dette strider mot naturmangfoldlovens § 49 som omhandler «utenforliggende virksomhet som kan medføre skade inn i et verneområde»: *Kan virksomhet som trenger tillatelse etter annen lov, innvirke på verneverdiene i et verneområde, skal hensynet til disse verneverdiene tillegges vekt ved avgjørelsen av om tillatelse bør gis, og ved fastsetting av vilkår. For annen virksomhet gjelder aktsomhetsplikten etter § 6.*

Konklusjon: Konsesjonen for torvuttak på Flakstadmåsan må trekkes tilbake fordi det ikke er foretatt konsekvensutredninger av virksomhetens innvirkning på Grenimåsan naturreservat.

5. Biologisk mangfold og naturtype trues

Ved Flakstadmåsan er det registrert 82 fuglearter, hvorav 15 er oppført på Norsk rødliste for arter 2010. Myra har spesiell betydning som hekkelass for arter knyttet til myr og åpent terreng. Krikkand, orrfugl, trane, heilo, enkeltbekkasin, storspove, skogsnipe og grønnstilk benytter særlig den uberørte delen av myra og andre våte partier. For både trane, heilo og storspove fungerer torvmyrer som hekkelass, mens de ofte søker føde på dyrket mark rundt myra. Flakstadmåsans beliggenhet som en «øy» i kulturlandskapet gjør den dermed ekstra attraktiv for flere fuglearter, samtidig som en eventuell ødeleggelse av myra vil ha konsekvenser for artsmangfoldet i omkringliggende områder. Flakstadmåsan har også betydning for flere spurvefugler som hek-

ker i åpent terreng. Heiplierke, gulerle og tor-nirisk hekker alle med flere par på myra, men er fåtallige ellers i Akershus. Forekomsten av heiplierke representerer en slags geografisk utpost for en art som for øvrig er vanligst i fjellet. Tilsvarende er det mulig at steinskivett har hekket på myra, mens arten for øvrig er en sjelden hekkefugl i Akershus. På Flakstadmåsan er det ellers registrert flere andre fåtallige arter i hekketiden som vepsevåk, musvåk, lerkfalk, vendehals, dvergspett, varsler og tornskate.

Kunnskapen om andre organismegrupper er mangelfull, men det er grunn til å tro at det finnes en rekke interessante arter knyttet til høymyrer. Urørte høymyrer i lavlandet har dessuten

blitt en sjelden naturtype slik at de gjenværende myrene representerer svært verdifulle biotoper. Mange store torvmyrer i lavlandet har forsvunnet som følge av oppdyrking, og i Akershus er mange av de gjenværende myrene sterkt berørt av torvdrift. I Akershus finnes kun to områder med høymyr i lavlandet (i kulturlandskapet) som er vernet: Aurstadmåsan og den nordlige delen av Grenimåsan. Aurstadmåsan er et verdifullt reservat på størrelse med Flakstadmåsan, men fuglelivet er likevel ikke så rikt som på Flakstadmåsan (hittil er 33 arter observert). Reservatet på den nordlige delen av Grenimåsan er også verdifullt, men for fugler er det ikke fullt så attraktivt som Flakstadmåsan fordi det er mindre areal med helt åpne områder, og formen på dette arealet er smalt. Flakstadmåsan er fra et ornitologisk synspunkt derfor den mest verdifulle gjenværende torvmyra i kulturlandskapet i Akershus.

Informasjon om forekomsten av flere av de rødlistede artene har vært tilgjengelig gjennom databasene artsobservasjoner.no og nofoa.no, og man kunne derfor *forvente at konsesjonsbehandlingen tok hensyn til rødlistearter*. Imidlertid er det i konsesjonsbehandlingen ikke nevnt at andre rødlistearter enn hortulan forekommer på Flakstadmåsan og det er derfor heller ikke vurdert hvilken innvirkning torvuttak kan ha på slike arter. I Naturbase er Flakstadmåsan gitt høyeste verdivurdering: A – nasjonalt viktig, men dette er heller ikke nevnt eller vurdert i forbindelse med konsesjonsbehandlingen. Samlet sett er det god grunn til å tro at Flakstadmåsan har stor verdi som sjelden naturtype med

et stort biologisk mangfold, og den manglende vurderingen av disse forholdene strider mot Naturmangfoldlovens § 4 som omhandler forvaltningsmål for naturtyper og økosystemer (*«Målet er at mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype. Målet er også at økosystemers funksjoner, struktur og produktivitet ivaretas så langt det anses rimelig»*).

Vi vil påpeke at torvuttaket med all sannsynlighet vil være ødeleggende for hekkebestandene av de rødlistede artene storspove, sanglerke, tornskate og tornirisk. Disse artene finnes delvis på den delen av myra som har «gammeldags» torvdrift og delvis på den uberørte delen av myra. Dessuten vil vi fremheve at den nyoppdagede forekomsten av rastende sædgjess (kategori sårbar – VU) høyst sannsynlig vil bli negativt påvirket av torvuttak. *Dette representerer vesentlig ny kunnskap som tilsier ny behandling av saken*.

Det er rimelig grunn til å tro at torvuttak på Flakstadmåsan samlet sett vil ha betydelig virkning på biologisk mangfold og naturtype, og den manglende utredningen av disse spørsmålene er dermed i strid med naturmangfoldlovens § 10 som omhandler økosystemtilnærming og samlet belastning (*«En påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for»*).

Konklusjon: Konsesjonen for torvuttak på Flakstadmåsan må trekkes tilbake fordi det er ikke er foretatt konsekvensutredninger av hvordan det biologiske mangfoldet av fugler og andre organismer, inkludert rødlistede arter, vil bli påvirket av torvdriften, og hvilken belastning et slikt inngrep vil ha på den sjeldne naturtypen høymyr i lavlandet.

6. Virkningen av karbonutslipp er ikke blitt vurdert

Høymyrer representerer karbonlagre som er akkumulert gjennom flere tusen år. Torvuttak innebærer at disse karbonlagrene blir frigjort og store mengder karbondioksyd vil slippe ut i atmosfæren. Denne virkningen av torvuttaket har ikke blitt vurdert i konsesjonsbehandlingen.

Den «nye» (2008) plandelen i plan- og bygningsloven slår fast at kommunen skal ta klimahensyn i sin planlegging:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kmd/tema/plan--og-bygningsloven/plan/vedlegg/effektivt-redskap-for-klimaarbeidet.html?id=500749>

Planer skal bidra til å gjennomføre internasjonale konvensjoner og avtaler innenfor lovens virkeområde.

Fylkesmannen kan nedlegge innsigelse mot planer som ikke tar tilstrekkelig klimahensyn.

På Flakstadmåsan har den beskjedne driften med uttak av torv til strø for husdyr vart i ca. 70 år. Nå er den leid ut til et stort foretak som skal

utnytte arealet på industrielt vis, ved å harve og støvsuge opp massen. Torv avgir store mengder CO² når den blir tatt opp.

Flakstadmåsans areal er på ca. 1140 da. Basert på opplysninger fra Arne Grønlund i Bioforsk, der man forsiktig går ut fra at torvlaget på Flakstadmåsan er på 2 meter, kan man beregne en samlet mengde på ca. 290 000 tonn CO² totalt. Isolert sier det kanskje ikke så mye, men det tilsvarer utslipp fra ca. 145 000 biler i ett år. Drivstoff til biler belastes med en CO²-avgift på ca. kr 0,77 per liter. Samlet for Ullensakers antall personbiler på ca. 16 000 tilsvarer dette en avgift til staten på ca. 14 millioner kroner årlig. Utslipp fra torv er ikke avgiftsbelagt, men regner vi samme avgift her som til drivstoff for biler, ville det tilsvare nærmere 100 millioner kroner. Viktigere enn at staten (vi) subsidierer denne driften i stedet for å straffe den økonomisk, er likevel de store CO²-utslippene som vil følge av driften, og som vil utgjøre en uakseptabelt høy miljøtrussel.

Konklusjon: Konsesjonen for torvuttak på Flakstadmåsan må trekkes tilbake fordi det ikke er foretatt vurderinger av hvordan det økte utslippet av karbondioksyd til atmosfæren samsvarer med statlige målsetninger og krav.

Samlet konklusjon

På bakgrunn av de faglige momentene vi har gjennomgått over er det åpenbart at vesentlige og svært sannsynlige konsekvenser for naturmiljøet ikke har blitt vurdert, eller ikke blitt vurdert i tilstrekkelig grad. Saksbehandlingen av konsesjonssøknaden har dermed vært mangelfull. Driften kan i tillegg ikke tilfredsstille alle betingelsene i konsesjonen.

Dette innebærer at konsesjonstillatelsen må trekkes tilbake. For å unngå ubotelig skade på Flakstadmåsan og det nærliggende Grenimåsan naturreservat må det iverksettes umiddelbare tiltak for å hindre endringer i hydrologiske forhold. Dette innebærer gjenfylling av grøfter og oppdemminger for å restaurere grunnvannsnivået.

Dette og tidligere dokumenterer fra NOF OA i saken er å finne her: <http://nofoa.no/sak/277>

Vennlig hilsen

Håkan Billing
leder

Kopi til
Miljødirektoratet
Klima- og miljødepartementet
Statens landbruksforvaltning
Landbruks- og matdepartementet
SABIMA